

8. Инновационный менеджмент: науч. пособ. / К. В. Балдин, А. В. Барышева, М. М. Ищенко и др. — М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2008. — 384 с.
9. Пивень А. В. Пути повышения инновационной активности промышленных предприятий / А. В. Пивень // Российское предпринимательство. — 2007. — № 8 (1). — С. 56—59.
10. Попов А. И. Управление инновационной активностью предприятия: методические указания [Электронный ресурс] / сост. А. И. Попов ; Тамбовский государственный технический университет. — Тамбов, 2008. — 24 с. — Режим доступа : http://window.edu.ru/window_catalog/files/r64140/popov2-1.pdf
11. Рихтюк В. Л. Інноваційне підприємництво як складова сталого економічного зростання / В. Л. Рихтюк // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 10 (40). — С. 135—142.
12. Силантьева Н. С. До питання визначення сутності інноваційної активності підприємства / Н. С. Силантьева // Наукові праці. Національний ун-т харчових технологій. — 2007. — № 23. Економіка. — С. 75—77.
13. Статистический институт ЮНЕСКО : Международный обзор статистики и показателей в области науки и техники [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.uis.unesco.org/TEMPLATE/.../RUSS_Backgroundpaper.pdf
14. Трифилова А. А. Оценка инновационной активности предприятия / А. А. Трифилова // Инновации. — 2003. — № 10 (67). — С. 51—55.
15. Україна у цифрах у 2009 році : статистичний збірник / За ред. О. Г. Осауленка. — К. : Державний комітет статистики України, ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. — 259 с.
16. Фильберт Л. В. Оценка инновационного потенциала предприятий [Электронный ресурс] / Л. В. Фильберт // Экономика региона. — 2007. — № 18. — Режим доступа : <http://journal.vlsu.ru/index.php?id=1139>
17. Шайдюк І. Є., Черкасова Ю. І. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності малих підприємств в Україні / Шайдюк І. Є., Черкасова Ю. І. // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2010. — № 1 (3). — Том 2. — С. 357—362.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2010 р.

УДК 330.341.1(477):339.9

Т. О. Соболева, канд. екон. наук,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

НАЦІОНАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КООРДИНАТАХ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті розглянуто тенденції в інноваційних процесах в Україні, що сформувалися за роки незалежності, визначено їх динаміку і вплив на економічні показники; проведено зіставлення показників інноваційної діяльності в Україні із значеннями їх аналогів у країнах — світових лідерах з інноваційного розвитку.

Ключові слова: інноваційні процеси в Україні, потенціал НІС, тенденції в інноваційній діяльності, міжнародна конкурентоспроможність України.

Вступ. Глобалізація, як реальність сучасного етапу розвитку світового господарства, набуває все більшого впливу на економічні процеси як у розвинутих країнах, так і в тих, що розвиваються. Майбутній шлях розвитку України також залежатиме від уміння інтегруватися в процеси світового поділу праці, інтернаціоналізації досліджень, виробництва та торгових операцій; здатності конкурувати за прямі іноземні інвестиції, використовуючи можливості, які надає глобалізація.

Разом із можливостями, глобалізація несе в собі й відповідні ризики, оскільки той, хто не зможе такими можливостями скористатися, опиниться на узбіччі економічного та суспільного розвитку [1].

Поштовхом активізації глобалізаційних процесів у другій половині минулого століття стали інформаційна революція, інновації у сферах транспорту та перевезень, телекомунікаційних технологіях. Інноваційні процеси та процеси глобалізації перебувають під постійним взаємовпливом. Серед інноваційних ознак глобалізаційних процесів виступають інтелектуалізація світового виробництва, інвестиційний глобалізм, інтернаціоналізація дослідницької та інноваційної діяльності [2].

Наскільки інновації впливають на характер протікання глобалізаційних процесів, на стільки ж глобальні масштаби діяльності компаній розширюють можливості розробки та розповсюдження інновацій. Інноваційно активні країни із сприятливим інноваційним кліматом отримують конкурентні переваги на глобальних ринках, здійснюючи міжнародну діяльність. Таким чином, рушійною силою та конкурентною перевагою в глобальному економічному просторі стає спроможність економік та компаній здійснювати інноваційну діяльність через ефективну розробку нових ідей та їх комерціалізацію.

Постановка задач. Україна на сучасному етапі свого розвитку не має можливостей встановлювати «правила гри» на глобальних ринках. Разом з тим, вона вимушена «грати» за цими правилами, й тому їх урахування є необхідною умовою пошуку свого місця в міжнародному бізнес-середовищі. І як державі з обмеженою кількістю капітальних ресурсів, а також міжнародних економічних зв'язків, Україні необхідно першочергово приділяти увагу тенденціям міжнародного економічного розвитку [3]. Особливо важливим постає перед Україною завдання розбудови національної інноваційної системи (НІС), як необхідної передумови конкурентоспроможного входження у міжнародний простір. У зв'язку з цим, метою даної статті є характеристика стану та особливостей здійснення інноваційної діяльності в Україні як з точки зору її динаміки, так і визначення місця НІС у глобальних координатах розвитку.

Питання трансформації світового простору під впливом процесів глобалізації обговорюються в роботах багатьох учених-економістів, політиків, соціологів, екологів, футурологів та бізнес-практиків. Різнобічний аналіз сучасних тенденцій інтернаціоналізації та глобалізації суспільних процесів проведено в публікаціях українських учених С. І. Соколенка [3], О. Г. Білоруса [4], Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника, Л. Л. Антонюк [2], В. М. Гейця, С. Ю. Пахомова. Напрями трансформації інноваційної складової економіки розглядалися в дослідженнях І. Ансофа, М. Портера, М. Дафта. Широкого обговорення отримали досліджувані питання у звітах європейських та інших міжнародних організацій [5—10].

Результати дослідження. Місце України в сучасному економічному просторі обумовлено тенденціями міжнародного масштабу, а також внутрішнім потенціалом країни, сформованими науково-технічними, виробничими, кадровими, інституціональними та фінансово-економічними можливостями розвитку.

Україна належить до багатих на сировинні ресурси держав. Розміщуючись на 0,4 % земної суші, де мешкає 0,8 % населення планети, територія країни акумулює біля 5 % світових запасів мінерально-сировинних ресурсів. Територія України характеризується сприятливими територіальними та природно-кліматичними умовами (розташована у центрі Європи, переважає рівнинний рельєф, країна володіє 25 % світового чорнозему, має великі водні басейни). Має розвинену інфраструк-

туру, значний виробничий потенціал в обробній промисловості, у літако- та ракетобудуванні, біотехнологіях, розробці програмних продуктів. За показниками освіченості населення займає провідні позиції у світі.

Одним з найрозвинутіших елементів національної інноваційної системи, незважаючи на скорочення чисельності наукових кадрів, залишається науково-дослідний сектор. Чисельність наукових організацій в Україні за роки незалежності демонструвала періодичне зростання (рис. 1).

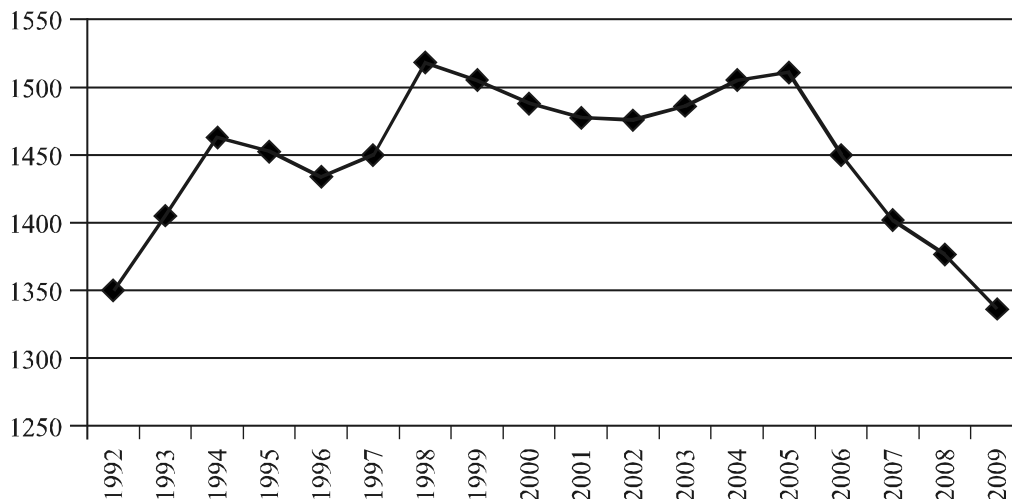

Рис. 1. Динаміка кількості наукових організацій в Україні, од. [12]

Таке збільшення відбувалося переважно за рахунок подрібнення вже існуючих організацій. На 2009 рік їх кількість склала приблизно 1350 одиниць. На цей період у наукових організаціях було зайнято більше 90 тисяч наукових співробітників (рис. 2).

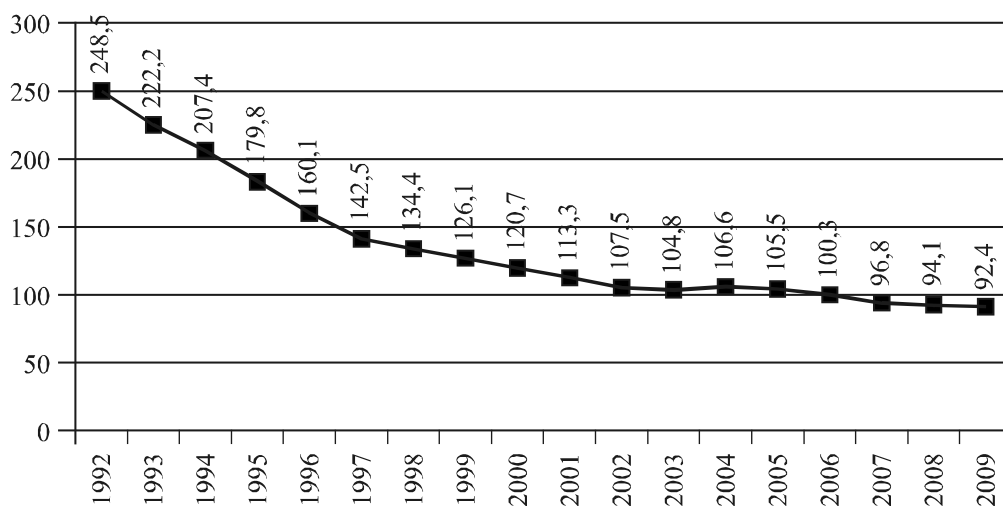

Рис. 2. Динаміка чисельності науковців в Україні, тис. чол. [12]

Особливістю наукового потенціалу України є його концентрація переважно в державному секторі, причому значну частку державних установ представляє академічна наука. Серед наукових організацій всіх форм власності питома вага академічного сектору у 2008 році склала 26 % (рис. 3). Найбільшу питому вагу складає галузевий сектор, хоча він за останнє десятиліття скоротився на 3 %. На університетський сектор науки припадає 13 %. Разом з тим, не зважаючи на наявність висококваліфікованих кадрів, менше ніж у половині закладів вищої освіти здійснюється дослідницька робота.

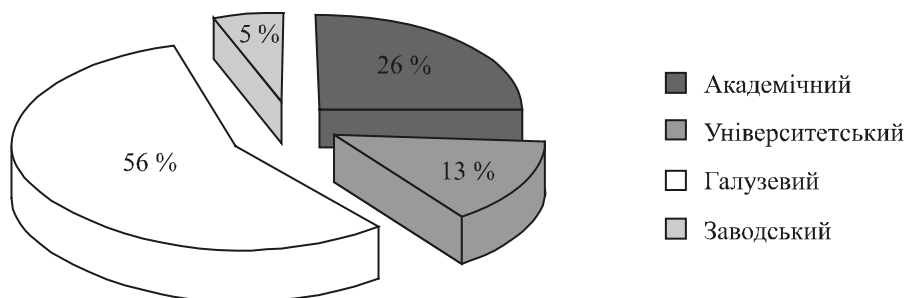

Рис. 3. Питома вага наукових організацій за секторами науки у 2008 р., % [13]

Одночасно слід розрізняти сильні сторони національної економіки, що історично сформувалися в країні, та ступінь їх якісної та кількісної реалізації.

Динаміка питомої ваги українських підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, наведено на рис. 4. Зображена на рисунку динаміка свідчить, що інноваційна активність вітчизняних підприємств коливається на рівні 8—13 %, коли середній показник по ЄС складає 44 %.

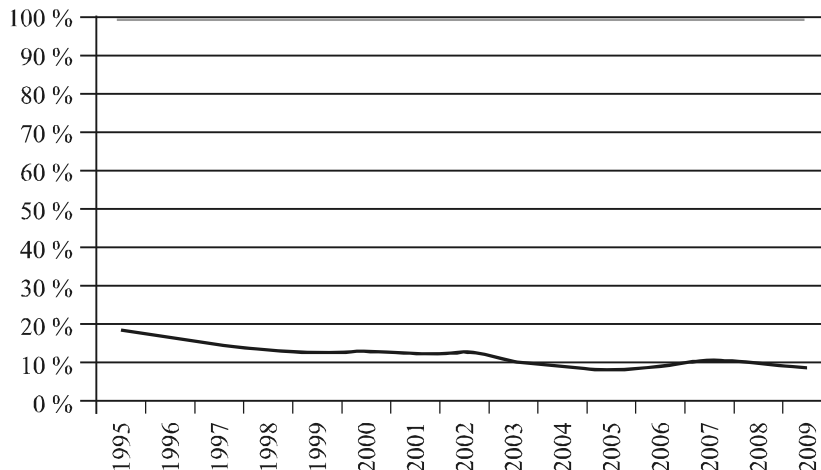

Рис. 4. Динаміка питомої ваги інноваційно активних підприємств в Україні, % [12]

Не відповідають інноваційному курсу розвитку і низькі витрати на дослідження та розробки, що є джерелом інноваційної діяльності, і які скоротилися за роки незалежності майже в три рази (рис. 5). Для України цей показник у 2009 році склав 0,86 % ВВП, тоді як, наприклад, у Німеччині, Фінляндії, Швеції, Ізраїлі він перевищує 2,5—3 %.

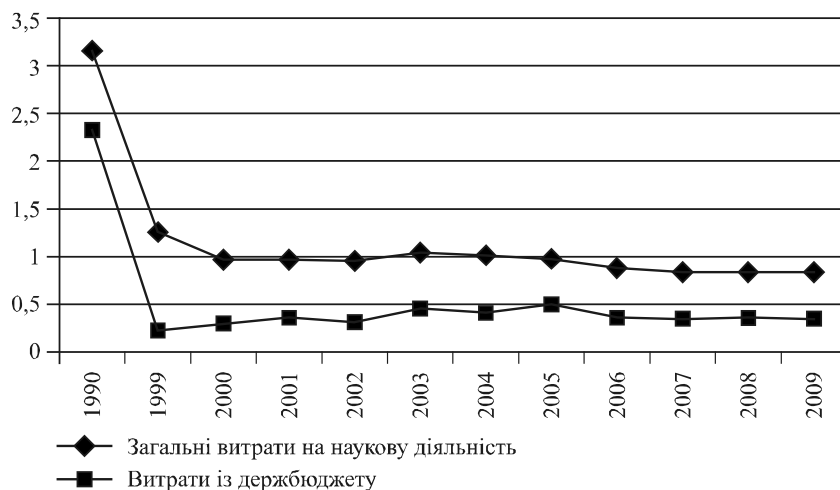

Рис. 5. Динаміка витрат на наукову діяльність в Україні, % ВВП [12]

Структуру фінансування інноваційної діяльності за видами економічної діяльності наведено на рис. 6, з якого видно, що 50 % фінансування у 2009 році було спрямовано у хімічне виробництво та машинобудування. Лівову частку (65 %) серед джерел фінансування інноваційної діяльності складають власні кошти українських підприємств (рис. 7).

Статистичні дані засвідчують низький рівень запиту інноваційних ідей з боку промисловості. Кількість впроваджених нових технологічних процесів зменшується, у 2009 році склавши менше 25 % від кількості впроваджених процесів у 1995 році [12].

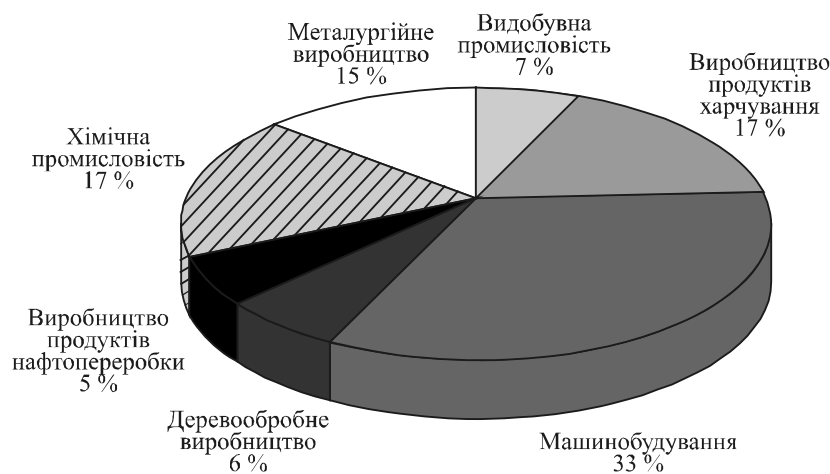

Рис. 6. Структура фінансування інноваційної діяльності в Україні за видами економічної діяльності у 2009 р., % [12]

Результати реалізації економічного потенціалу України узагальнено в табл. 1. Після падіння показників у 2009 році спостерігається поступова стабілізація їх позитивної динаміки. Але, у світовому контексті, рівень ВВП на душу населення до 3000 дол. США свідчить про те, що Україна «застрягла» між першою та другою (з трьох) стадіями розвитку конкурентоспроможності. До третьої стадії, «що керується інноваціями», відносять економіку, що забезпечує на душу населення рівень ВВП, більший за 17 000 дол. США.

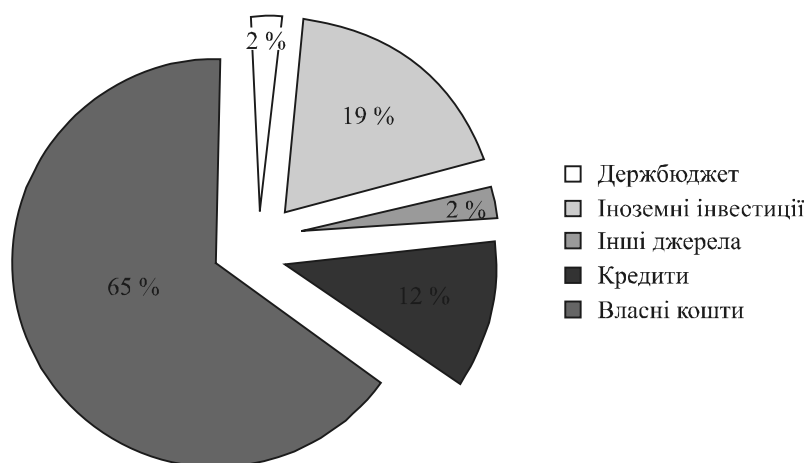

Рис. 7. Структура джерел фінансування інновацій в Україні, 2009 рік [12]

Таблиця 1

КЛЮЧОВІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ УКРАЇНИ

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹	2011 ¹	2012 ¹
1 Номінальний ВВП, млрд грн	441,5	544,1	720,7	949,9	914,7	1081,9	1243,3	1417,5
2 Номінальний ВВП, млрд дол. США	86,1	108,0	143,2	180,3	116,2	136,62	-	-
3 ВВП на душу населення, дол. США	1843	2324	3100	3926	2542	29823	-	-
4 Реальний ВВП, зміни у %	2,7	7,3	7,9	2,1	- 15,1	4,3 3,74	4,0 4,14	4,5 4,04
5 Споживання, зміни у %	15,7	12,4	13,6	9,0	- 12,1	6,5	3,2	4,2
6 Експорт, зміни у %	- 12,2	- 5,6	3,3	5,2	- 25,6	6,5	5,5	5,1
7 Імпорт, зміни у %	6,4	6,8	21,5	17,1	- 38,6	10,8	5,7	5,7

1 прогноз Світового Банку [5]; 2 оцінка [8]; 3 розраховано за [6, 9]; 4 прогноз МВФ [8]
Джерело: складено за [5—9]

За даними Міжнародного валютного фонду за 2010 рік, розмір ВВП на душу населення, розрахований за паритетом купівельної спроможності, в Україні склав 6655 міжнародних доларів (M\$), що відповідає 100 місцю у світовому рейтингу за зазначеним показником. У 2008 році розмір ВВП на одного українця відповідав 7634 M\$ (90 місце в рейтингу). Для порівняння, в Російській Федерації такий показник у 2010 році склав 15 807 M\$ (51 місце в рейтингу), у США — 47 132 M\$ (6 позиція).

Результати функціонування економіки безпосередньо залежать від спроможності національних товарів конкурувати на міжнародних ринках. В контексті міжнародної конкурентоспроможності Україна демонструє не найкращі позиції у світі. За рейтингом індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК), що складається Світовим Економічним Форумом, Україна за 2010—2011 роки зайняла 89 (із 139) позицію із значенням ІГК 3,90 [10]. У попередні 2009—2010 роки ця позиція була на 7 пунктів вище і відповідала 82 місцю. «Тягнуть вниз» Україну такі складові індексу, як ефективність державних і приватних організацій, макроекономічна

стабільність в країні, розвиненість фінансових ринків, ефективність ринку товарів та послуг. За зазначеними показниками Україна займає 134, 132, 119 та 129 позиції відповідно. Поруч із цим, можуть виступати основою для зростання економіки такі складові, як добре освічене населення (46 місце), ефективні ринки праці (54 місце) та великий розмір ринку (38 місце).

Рівень інноваційного розвитку країни демонструє такий показник, як Європейський інноваційний індекс, який входить до індикаторів Європейського інноваційного табло. Україна за рівнем інновативності потрапляє в останню — четверту групу країн «наздоганяльного розвитку», на відміну від країн «лідерів», «послідовників» та «помірних інноваторів». З метою подолання такого розриву було розроблено «Стратегію інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». У даному документі визначено основні цілі і пріоритети такого розвитку, напрями та механізми їх реалізації [11].

Висновки. Динаміка інноваційних процесів у науці та економіці України демонструє погіршення майже у всіх сферах розробки та впровадження інновацій. Зростання економічних показників (табл. 1), без урахування зниження їх значень внаслідок світової економічної кризи, одночасно із зменшенням як фінансування, так і інноваційної активності вітчизняних підприємств, свідчить про домінування серед джерел зростання не інноваційного чинника. Така ситуація загрожує Україні втратою можливості створити основу для розбудови конкурентоспроможної національної економіки в майбутньому, побудованої на знаннях та інноваціях.

Необхідність активізації інноваційних процесів в Україні обумовлено також суттєвим відставанням їх результатів від рівня країн, що успішно конкурують на глобальних ринках інновацій. Зростання тиску міжнародних та глобальних факторів на рівень конкурентоспроможності національної економіки обумовлює необхідність врахування їх впливу при розробці програм розвитку кожної держави. Особливої уваги вимагає оцінка та прогнозування стану інноваційного потенціалу країни з точки зору участі в міжнародному поділі праці, отримання іноземних інвестицій та створення об'єктів інтелектуальної власності. За досвідом успішних міжнародних корпорацій, сьогодні конкурентними перевагами виступають технологічне лідерство, володіння передовими технологіями, масштабне фінансування наукових досліджень та інновацій [3].

Не менш важливим, у цьому контексті, розглядається вміння української держави побудувати довгострокові та взаємовигідні відносини з європейськими сусідами, Росією та іншими країнами СНД, що багато в чому визначить перспективи її розвитку у XXI столітті.

Література

1. Global Risk Report 2011 — World Economic Forum [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_ExecutiveSummary_2011_EN.pdf
2. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія : У 2 т. — Т.І. / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — 816 с.
3. Соколенко С. И. Глобальные рынки XXI столетия: Перспективы Украины/ С. И. Соколенко. — К.: Логос, 1998. — 568 с.
4. Глобальний конкурентний простір: Монографія / О. Г. Білорус та ін.; Кер. авт. колективу і науч. ред. О. Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2007. — 680 с.
5. Україна. Економічний огляд. 16 грудня 2010 року. Світовий Банк [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/UKRAINE/INUKRAINIANEXTN/Resources/Macrouupdate1012ufinal.pdf>

6. Державний комітет статистики України. Експрес-випуск від 31.03.2010 № 78 [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Система мониторинга основных макроэкономических показателей развития Украины (1991—2010 гг.) [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://inventure.com.ua/main/analytics/barometer/makroekonomicheskii-monitoring>
8. Перспективы развития мировой экономики. Апрель 2010. Международный Валютный Фонд [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2010/01/pdf/textr.pdf>
9. The World Factbook. Central Intelligence Agency [електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
10. The Global Competitiveness Report 2010—2011. World Economic Forum [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2010-2011-0?ol=1>
11. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. — К.: Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.
12. Економіка України за 1991—2009 роки / за заг. ред. акад. НАН України В. М. Гейця [та ін.]; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. — К.: Держкомстат України, 2010. — 112 с.
13. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. / Держкомстат України. — К., 2009. — С. 10.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2010 р.

УДК 336.2

Л. Ю. Бігунов-Новіков, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИХ МЕРЕЖЕВИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто доцільність створення науково-виробничих мережових бізнес-структур в Україні. Ефективність таких структур досліджується з точки зору порівняльного інституційного аналізу фірми. Мережева науково-виробнича кооперація розглядається як альтернатива ринкової та ієрархічній формі управління інноваційним процесом в Україні.

Ключові слова: транзакційні витрати, мережеві бізнес-структури, інноваційний процес

Вступ. Безальтернативним шляхом української економіки є інноваційний розвиток. Після розпаду СРСР в Україні залишилися потужні науково-дослідна і виробнича база, але за часів незалежності була втрачена науково-виробнича кооперація. Це призвело до втрати конкурентоспроможності як української науки, так і українського бізнесу, їх автономного здебільшого неефективного функціонування. У складі СРСР Україна, по даним ЮНЕСКО, забезпечувала біля 40 % усієї науково-технологічної продукції Союзу, доля нашої країни в світовому інженерно-технологічному потенціалі становила 7 %, демонструючи дуже високий рівень науково-виробничої співпраці. Сьогодні доля України на світовому ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5—3 трлн дол. США, складає всього 0,1 %. За роки незалежності, за даними Держкомстату, в 14,3 разу зменшилося впрова-